

CARPET PLUS

ماہنامہ اینٹرنٹی فرش دستباف
Iranian Visual carpet Magazine

شہریور ۱۳۹۹

"کارپٹ پلاس" / شماره ۱۱

CARPET PLUS

ماهنامه اینترنتی فرش دستباف

Iranian Visual carpet Magazine

- [۳] صفحه نخست | شعر قالی
- [۵] سرمقاله | مریم طاهری
- [۸] تار | استاد سید غلامرضا حسینی
- [۹] بود | مرحوم دکتر جان تامپسون
- [۱۰] داستان | مهدیار پیرزاده
- [۱۲] مقاله | هنر در خانه "فنگ شویی"
- [۱۶] معرفی یک هنرمند | محمد فاروق کیانی فر
- [۲۹] آموزش طراحی | طرح بلوچ
- [۳۴] مقاله تخصصی | طرح و نقش قالی بلوچ خراسان

www.thecarpetplus.ir | thecarpetplus

کاریت پلاس

مجله اینترنتی فرش دستباف ایران
سال دوم / شهریور ۹۹ / شماره ۱۱

سردبیر: مریم طاهری تفرشی
دبیر تحریریه/مدیر هنری: مهدیار پیرزاده
مدیر اجرایی: فرزانه مرادی
تحریریه: گروه نویسندگان
طراحی: آتلیه گروه سینج
سازمان تبلیغات و آگهی‌ها: ۰۹۱۲۶۹۳۵۲۹۱

این مجله رایگان است و رایگان خواهد ماند.

لازمه‌ی استفاده از مطالب و تصاویر این نسخه، به هر شکل و ترتیبی منوط به اخذ مجوز از "کاریت پلاس" است و نقض آن پیگرد قانونی دارد.

همچنین هرگونه بارگذاری محتوایی این مجله بر روی اپلیکیشن‌های موبایل و فروش پی‌دی‌اف این مجموعه ممنوع است.

دلّم قالی می بافه املایی ریز
که هفت رنگ از سه پایه کرده آویز
به یک دست می زنه کرکیت به قالی
به دست دیگرش چاقوی نوک تیز

" از شعرهای قالیبافان هنگام بافت قالی "

۱۱

این یازدهمین شماره "کارپت پلاس" است که مقابل دیدگان شما پهن می شود. تار و پود و رج به رج این مجله با شما و برای شما شکل می گیرد.

ما را از نظریات ارزشمندتان بی نصیب نگذارید.

همچنین بخش بازرگانی "کارپت پلاس" آماده پذیرش آگهی های تجاری و تبلیغاتی شما خواهد بود. به زودی طرح های توسعه ی تجاری و مارکتینگ کارپت پلاس از طریق مجله، شبکه های اجتماعی و وبسایت مجموعه به اطلاع شما عزیزان خواهد رسید.

سرمقاله: مریم طاهری

و خریداران خود را دارد. وی ادامه داد: فرش کالایی است که ایران می‌تواند در دنیا آن را به رخ دیگران بکشد و با وجود ارتباط گرم مردم ایران و لبنان جدای از مسائل سیاسی هیچ ارتباط مستقیمی در سطح وزارتخانه‌های دو کشور در بخش گردشگری وجود ندارد و فقط تعداد قابل ملاحظه‌ای از ایرانیان در عید نوروز و در اعیاد مختلف به لبنان سفر می‌کنند و شرکت‌هایی نیز در ایران هستند که برای سفر به لبنان تبلیغات انجام می‌دهند اما در مورد تعداد گردشگران لبنانی که به ایران سفر می‌کنند، آمار دقیقی وجود ندارد فقط می‌دانیم که قشر خاصی از مردم لبنان به صورت دوره‌ای به ایران سفر می‌کنند و به ویژه اینکه ایران مناطق گردشگری و تاریخی بسیار زیادی دارد.

یکی دیگر از عرصه‌های تجاری میان ایران و لبنان که مورد استقبال زیادی از سوی مردم لبنان قرار گرفته، صنعت فرش دستباف و ابریشم است. تجار صنعت فرش ایران نیز توانستند با معرفی هنردستی و صنعت فرش

چندی پیش با خبری وحشتناک و دلخراش دچار شوک شدیم. بله انفجار بزرگ در بیروت که به گفته کارشناسان این سومین انفجار بزرگ جهانی است اولی هیروشیما، دومی ناکازاکی و سومی بیروت... که عده‌ای به آن عنوان "بیروشیما" داده‌اند.

لبنانی‌ها مردمی هنر دوست و با فرهنگ، از گذشته دور با فرش و هنر فرش‌بافی ایران آشنا بوده‌اند، طوری که در کمتر خانه لبنانی فرش ایرانی وجود ندارد. در واقع نگاه لبنانی‌ها به فرش ایرانی فقط نگاه تجاری نیست بلکه نگاه فرهنگی و هنری است.

دو سال پیش در اسفند ۱۳۹۷ نمایشگاه بزرگ صنایع دستی در بیروت در فضایی به وسعت ۱۰ هزار متر مربع و در ۶۰ غرفه مختلف برپا گردید و کالاهایی چون فرش دستباف، کریستال، سجاده، ترمه، سرمه، ظروف مسی، زعفران، زیور آلات و انگشتر، تابلوهای نقاشی و خط و انواع دیگر از صنایع دستی از شهرهای مختلف ایران در معرض دید و خرید عموم قرار گرفت که بیشترین سهم فروش آن برای تاجران فرش ایران بود. چندی قبل هم نمایشگاهی از فرش در یکی از هتل‌های شهر بیروت برگزار شد و استقبال گرم آن باعث شروع نمایشگاه بزرگ در بیروت شد که حتی به گزارش خیرگزاری ایرنا، وزیر گردشگری لبنان "اوادیس کیدانیان" با تأکید بر اینکه هیچ فرشی در دنیا نمی‌تواند از نظر کیفیت کار، شکل و شیوه هنری با فرش ایرانی رقابت کند، گفت: قالی ایرانی در لبنان بی‌رقیب است و جایگاه خاصی دارد و با وجود تحریم‌ها، ایران در صنعت فرش و قالی همچنان در دنیا حرف اول را می‌زند و برخی تاجران ایرانی در زمینه صادرات فرش به لبنان فعالیت دارند؛ کالایی که اینجا از آن استقبال می‌شود

نمایشگاه فرش در بیروت

گالری هادی مکتبی در حال حاضر فرش های مختلفی را برای خانه های شخصی، هتل ها و ساختمان های اداری شرکت های بزرگ در سراسر جهان ارائه می دهد.

'چاوشی' و 'جعفریان' از دیگر خانواده های ایرانی مقیم لبنان هستند که به کار تجارت خرید و فروش فرش اصیل ایرانی در لبنان مشغولند که متأسفانه بعد از انفجار بیروت این تجار هم متحمل ضرر بسیاری شدند. از دیگر نمایشگاه های دائمی که در لبنان دیده می شد مساجد بزرگ بیروت بود که با فرشهای زیبای ایرانی آراسته شده است که متأسفانه با این انفجار مهیب تمامی شیشه های شکسته ناشی از انفجار بر روی این فرشهای پراکنده گردید که امیدواریم خسارتی به این فرشها نزده باشد.

ایران نظر بسیاری از خانواده های لبنانی را به خود جلب کنند و خود نیز با این صنعت برای همیشه در لبنان ماندگار شوند و چند فروشگاه و گالری بزرگ فرش در بیروت احداث شد که مورد توجه مردمان لبنان قرار گرفته است. خاندان 'مکتبی' از قدیمی ترین خانواده های ایرانی ساکن در لبنان است که اعضای آن سالیان متمادی است به این حرفه در لبنان مشغول هستند. مکتبی ها سالیان پیش از اصفهان با هدف تجارت فرش ایرانی به سوی این کشور مهاجرت کردند که یکی از این گالری های بزرگ و زیبا به آقای دکتر هادی مکتبی (دکترای هنر اسلامی از دانشگاه آکسفورد) اختصاص یافته.

مردی پس از انفجار بیروت در حال جمع کردن شیشه های شکسته از روی فرش مسجد

حال لبنان با عملکردهای سیاسی و هم اکنون با دغدغه اقتصادی دچار بلا تکلیفی شدیدی شده. باشد که با تلاش مردمانش، دوباره به کشوری آزاد همراه با بندری زیبا در منطقه تبدیل گردد و این عروس خاورمیانه با جهازی از فرشهای ایرانی به خوشبختی و آرامش برسد.

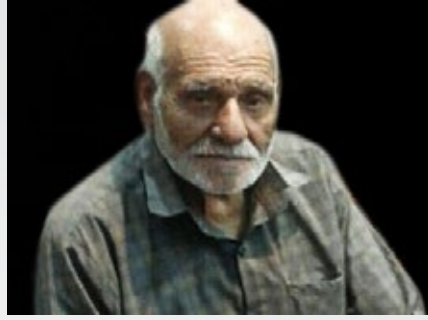
آقای هادی مکتبی در حال امضای کتابشان به نام "فرش ایرانی"

قالیچه آنتیک بلوچ در گالری "مکتبی" در بیروت

گالری "مکتبی" پس از انفجار بیروت

استاد سید غلامرضا حسینی (استاد تربتی)

استاد سید غلامرضا حسینی

چند سالی است مثل گذشته بافته نمی‌شوند. «بلوچ‌ها در قدیم برای نگهداری از نان دستبافته‌ای می‌بافتند که روزنه‌هایی داشت برای نفوذ هوا تا نان داخل سفره کپک نزنند ولی چند سالی است این سفره را بدون روزنه می‌بافند و کارکرد گذشته‌اش را از دست داده. در خراسان منطقه به نام ارگ هست که هنوز هم این سفره‌ها را البته به سبک و سیاق امروزی می‌بافند.»

به گفته استاد، تا چند دهه پیش بلوچ‌های خراسان در مناطقی همچون تربت جام، تربت حیدریه، خواف و نوار مرزی کوچ می‌کردند و از کنار همین کوچ پشم قابل توجهی از شتر و گوسفند و بز وارد بازار پشم می‌شد که با توجه به یکجانشینی تعداد زیادی از این عشایر دیگر خبری از پشم مرغوب عشایر مثل گذشته نیست.

ایشان معتقدند که «بلوچ‌های خراسان معمولا قالی‌ها را بطور ذهنی می‌بافتند و نقشه و کاغذی نداشتند که از روی آن نقشه را پیاده کنند به همین خاطر نقشه‌هایشان همیشه مشتری داشت چراکه نقشمایه‌ها از ذهن یک زن بافنده بیرون آمده بود اما دیگر از آن نقش‌ها خبری نیست.»

سایه اشان مستدام باد

استاد تربتی صدایش می‌زند و است ۸۷ سال دارد. او را باید یکی از گنجینه‌های هنر قالیبافی بلوچ دانست چراکه تاکنون به گفته خودش در طول ۵۰ سال گذشته نزدیک به ۴۰۰ کارگاه بزرگ و کوچک قالیبافی در استان خراسان راه‌اندازی کرده است.

او هم مثل بقیه از وضعیت بازار گلایه دارد. از بی‌توجهی که به اهالی و بزرگان فرش می‌شود ناراحت است، از کم رنگ شدن فرش در خانه‌های ایرانیان دلگیر است. می‌گوید در کجای دنیا می‌شود این همه نقشه و رنگ و دستبافته پیدا کرد. حق با اوست در مغازه کوچکش آنقدر قالیچه با نقشه‌ها و رنگ‌های متفاوت وجود دارد که آدم می‌ماند کدام از آن یکی زیباتر است!

استاد حسینی از جوانی رنگرز بوده و برای احیای رنگ طبیعی بخصوص روناس تلاش کرده ..

«رنگ قرمزی که بیشتر این قالیچه‌ها دارند و خیلی هم درخشان است از روناس بدست آمده. خیلی سال پیش و با آمدن رنگ‌های شیمیایی، استفاده از روناس کم و کمتر شد و زمانی بطور کلی منسوخ شد. سال ۶۰ تصمیم گرفتند که هر طور شده این رنگ را زنده کنند چون قالی‌های بلوچی زیبایی‌شان به همین رنگ قرمز درخشان است «نقشه‌های ایلخانی، سالارخانی، کلاه‌درازی، جان بیگی، تیموری، علی اکبرخانی جزو معروفترین نقشه‌های بلوچ خراسان هستند که زمانی بافت آنها مرسوم بود ولی

#تار

دکتر جان تامپسون پزشک انگلیسی یکی از نامدارترین پژوهشگران فرش در جهان بود. او دو بار در گالری دکتر سبچه در لس آنجلس در سال ۲۰۰۹ میلادی در باره قالیهای صفوی و در سال ۲۰۱۲ میلادی سخنرانی جالبی در مورد فرشهای ترکمن انجام داد. او اعتقاد داشت ریشه خیلی از نقش های فرش ترکمن به پارچه های دوران ساسانی برمیگردد.

مرحوم دکتر جان تامپسون

#پود

دکتر جان تامپسون بر روی DNA پشم گوسفند های گوناگون کار میکردند ولی دانشگاه آکسفورد پول نداشت و بودجه را قطع کرد و پژوهش نیمه کاره ماند. اگر به نتیجه میرسید، با آزمایش پشم پرز فرش می فهمیدند که فرش با پشم گوسفند کدام منطقه، کدام شهر و کدام کشور بافته شده و این تحول عظیمی در دنیای شناسایی فرش بوجود میآورد. تامپسون در مجامع مرتبط با فرش در اروپا و آمریکا عضویت داشت و بیش از همه تدریس او در دانشگاه آکسفورد بود.

او همکار موزه اشمولین به شمار می رفت که کهن ترین موزه دانشگاهی جهان است و نمونه های باستانی ارزشمندی از آثار هنری را در آکسفورد انگلستان گرد آورده است. همکاری تامپسون با مجموعه حاجی بابا در نیویورک نیز از موارد شاخص در کارنامه کاری او بود که در سال ۲۰۰۸ پیوند او را با گروه گردآورندگان مجموعه های کهن فرش و منسوجات قوی تر ساخت و در همان سال به پاس تلاش های او در زمینه منسوجات، از سوی موزه نساجی جایزه ویژه The George Hewitt Myers به او اهدا شد.

دکتر جان تامپسون، این پژوهشگر طراز اول قالی در جهان روز ۵ بهمن ۹۸ به دیار باقی شتافت.

او کتاب های متعددی درباره فرش های شرقی از آسیا تا آفریقا نوشت که معروف ترین آن ها عبارتند از:

- شکار بهشت؛ هنرهای دربار صفوی (۲۰۰۳)
- عشایر ایران (۲۰۰۲)
- فرش ها؛ از چادرها، کلبه ها و کارگاه های آسیا (۱۹۹۳)
- ابریشم، فرش و جاده ابریشم (۱۹۸۸)
- فرش ها و سنت های قبیله ای ترکمن ها (۱۹۸۰)

روحش شاد و یادش گرامی باد

داستان

نویسنده: مهدیار پیرزاده

مجموعه داستان، یکی دو کلمه ی دیگر اضافه کنم، بنابراین خانم ها! آقایان! این شما و این هم "عقاید یک گوسفند ایرانی در باره پشم هایش"

ها!
توقع نداشته باشید که پشم های یک گوسفند برایش مهم نباشد مخصوصا اگر پای مباحثی چون پشم ریزی و نخ قالی و موضوعات اینچنینی باشد!
اهمیت پشم برای من ای بسا از اهمیت

عقاید یک گوسفند ایرانی درباره پشم هایش

قسمت اول

یک. اول از همه من واقعا یک "گوسفند" م، بنابراین اطلاق این واژه به معنی فحش نیست، لذا خواهشا فکر نکنید اسم این مجموعه داستان، نیش و کنایه به فرد یا گروه خاصی است!

دو. از قدیم شنیده اید که چوپان ها با رمه و گوسفندهاشان حرف می زدند و قصه هایی از این دست شنیده و خوانده اید، لذا حرف زدن یا قصه نوشتن یک گوسفند هم نباید زیاد اغراق آمیز باشد. هست؟!

سه. عنوان "عقاید یک گوسفند ایرانی" را هرگز کنایه به برخی بی خردان این زمانه نپندارید، که حتی یک گوسفند نیز برای خود عقایدی دارد و اینکه شما گاهی یکدیگر را گوسفند یا "گوسپند" خطاب می کنید، تنها و فقط به خودتان ربط دارد و لاغیر. البته با همه ی این تفاسیر و برای گریز از بهانه های آدمیزادی شما، تصمیم گرفته ام به عنوان این

سلاخان شهر راه پیدا کردم و چگونه از سر گیجی و منگی با رمه ای از گوسفندان "خوش پشم" قاطی شدم و بخت با پشمم یار شد و سر از غرب ایران در آوردم را خواهید خواند.

جایی که به اشتباه با گوسفندان دارای پشم مرغوب فراهان و کرمانشاهان قاطی پاطی شدم و به نوعی کیفیت پشم های آنان را با پشم خراب خودم از "سره" به مقدار بسیار کمی "ناسره" تبدیل کرده ام و این شروع داستان های این گوسفند سراپا بد پشم است...

البته می دانم که می دانید بهترین پشم های دنیا از آن اقیانوسیه است و در استرالیا و نیوزلند یافت می شود و شاید باورتان نشود در استرالیا نژادی هست که در هر سانت پوستش بیش از ۸۰۰۰ تار پشم بدست می آید! ولی خب، به هر حال ایران از قدیم الایام در تهیه ملزومات صنعت فرش خودش خودکفائی هایی هم داشته، لذا همین گوسفندان فراهان یا سیرجان کرمان و باقی جاها که به تدریج قصه هاشان را خواهم نوشت هم برای خود پشم (پشم) و حشمی داشته اند که نگو نیس. فقط مشکل اینجاست که تاکنون مثل همه ی کارهای آدمیزادی شما بعید می دانم کسی مقیاس پشم ماها را در هر سانت اندازه گرفته باشد که اصلا مهم نیست و عادت کرده ایم!...

بماند. منتظر باقی افاضات من باشید.
تا کمی بع ع د. بدرود

ادامه دارد...

مو و زلف و گیس برای شما هم بیشتر باشد و کسی چه می داند شاید اگر هم اکنون که مشغول خواندن این مقدمه هستید و روی یک قالی دستباف ایرانی با عمر کمتر از ده سال لم داده اید، طبق قانون احتمالات و ضرایب مخصوص به خودش این گمان دور از ذهن نخواهد بود که یکی از گلهای لچک و ترنج قالی که دست روی آن می کشید مزین به بخشی از پشم چیده شده ی اینجانب باشد!

باری، اینها مقدمه ای بود بر داستان های سلسله وار من که میان رمه گوسفندان و در میانه دشت های فراخ و دامنه های کوهستانی و بیلاق و قشلاق و مناطق خوش آب و هوای ایران شکل گرفت و در میان هلهله کودکان دهات و روستاهای مختلف و لابلائی بگو مگوهای چوپان ها با صاحبان رمه، تبدیل به خاطره شد و حالا اینجانب یک "قوچ" میانسال که چندین بار از سربریده شدن قسیر دررفته ام، در حالیکه به خاطرات پشم هایم می اندیشم آنها را با شما در میان می گذارم.

در قسمت های آتی درباره ی خاستگاه و زادگاهم و اینکه چگونه از روستایی بنام "احمدآباد" به بازار

فنگ شویی در خانه و محل کار

از شماره قبل در مجله مبحثی راجع به فنگ شویی را دنبال می کنیم که ادامه آن در این شماره و شماره های بعد به نظر شما خواهد رسید.

گفته شد که فنگ شویی در خانه و محل کار بسیار می تواند برای ما موثر باشد. بنابر این با رعایت کردن یک سری اصول اولیه و بنا کردن زندگی همراستای با طبیعت می تواند بهترین کیفیت زندگی را به ما ببخشد در فرهنگ غربی عناصر طبیعت چهار عنصر (خاک، هوا، آب و آتش) هستند اما در فرهنگ شرقی و فنگ شویی این عناصر را عناصر پنج گانه می نامند که به ترتیب آب، چوب، آتش، خاک و فلز هستند. همان طور که در ترتیب آن ها نیز مشاهده می شود این چرخه با آب آغاز شده و نباید ترتیب قرارگیری آن ها برهم بخورد. زیرا در شرق باستان اعتقاد دارند آب چوب را تغذیه می کند، چوب سوخت آتش است، آتش خاک را به صورت خاکستر به وجود می آورد، خاک فلز را

ایجاد می کند و در نهایت فلز می تواند به شکل آب مایع شود. این پنج عنصر در صورتی که با یکدیگر در هماهنگی باشند مفید هستند و اگر در تضاد باشند مشکل ساز می شوند بنابراین این عناصر تا زمانی مفید هستند که در کنار یکدیگر و بصورت شکل بالا باشند و در غیر این صورت، اگر در چرخه بالا باشند و در غیر عناصر تغییر پیدا کند این چرخه به چرخه ای مشکل زا و مخرب تبدیل خواهد شد. این چرخه مخرب این گونه عمل خواهد کرد: آب آتش را خاموش می کند، آتش فلز را ذوب خواهد کرد، خاک آب را آلوده خواهد کرد، فلز چوب را خواهد برید، چوب خاک را فرسوده خواهد کرد.

• عنصر خاک

خاک عنصری است که شما را در بر می گیرد و باعث می شود شما پایدار و متعادل باشید. عنصر خاک مانند کوه مقاوم و استوار است و همیشه به عنوان تکیه گاه محسوب می شود. خاک مادر تمام عناصر به حساب می آید. اشیاء واقعی عنصر خاک از مواد ساخته شده از خاک تشکیل شده اند، مانند :

گلدان های پاسیو
گرانیت آشپزخانه

شکل عنصر خاک مربع است. در میان عناصر پنجگانه فنگ شویی، رنگ های عنصر خاک رنگ های جهان شمول هستند. مانند:

- قهوه ای مانند خاک
- زرد مانند خورشید
- قهوه ای مایل به قرمز (اخرایی)

است باعث ایجاد حس امنیت در محیط میشود و بهترین رنگهای فرش فعال کننده این عنصر شامل رنگهای قهوه ای کمرنگ، کرم، خاکی و حتی زرد کمرنگ می باشند.

بعنوان یک راهکار فنگ شویی با استفاده از فرش ها در رنگ های خاکستری، قهوه ای و کرم، انرژی بد ساطع شده از یک توالی یا آشپزخانه که در آن جهت قرار گرفته است را میتوان از بین برد. برای اتاق نشیمن در بخش جنوب غربی، استفاده از فرش در رنگهای صورتی، زرد، قهوه ای یا کرم پیشنهاد میشود. (به طور ایده آل، استفاده از رنگ زرد بیشتر از هر چیز دیگر باعث افزایش خوش بینی و امید به زندگی است)

عنصر فنگ شویی خاک انرژی تغذیه، ثبات، حمایت و صبر و حوصله را به ارمغان می آورد.

اگر عنصر فنگ شویی تولد شما خاک، فلز یا چوب است، می توانید بسیار انرژی

عنصر خاک را به خانه خود برسانید، قطعاً انرژی شما را متعادل و تقویت می کند.

همانند هر عنصر فنگ شویی، عنصر خاک در مناطق باگوا که تعیین شده یا با انرژی آن تقویت شده بهترین تطابق را دارد. مناطق باگوا که عنصر خاک برای آن تعریف شده است، جنوب غربی، شمال شرقی و مرکز می باشد.

برای تقویت ذهن، موفقیت در آموزش و توانایی تصمیم گیری بهتر، شما نیاز به تقویت قسمت شمال شرقی و برای بهبود و حفظ روابط عاطفی، به تقویت بخش جنوب غربی خود در خانه احتیاج دارید. که عنصر حاکم هر دو بخش خاک است. همچنین عنصر خاک، عنصری

رنگ هایی که می توانید در طراحی برای تقویت عنصر خاک استفاده کنید دارای تن های خاکی بی نظیری هستند مانند:

زرد
قهوه ای مایل به زرد
نخودی
قهوه ای روشن

عناصر تزئینی که منعکس کننده خاک هستند عبارتند از:
سنگ ها و کریستال ها
لامپ های نمکی

اشیایی که از خاک رس یا تراکاتا ساخته شده اند:
عناصر سفالی
باغ زین

قطعات هنری که بخشهای خاک را نشان می دهند
خاک ویژگی های دیگری نیز دارد:
مرتبط با اعداد ۵ و ۱۰ است

انجمن حیوانات اصلی برای خاک "مارزرد" رنگ است
سیاره مرتبط با آن "زحل" است
شکل اصلی مرتبط با خاک "مربع" است
یک کوسن، یک قالی، یک قطعه هنری

یادتان باشد، نیازی نیست که دیوارها را زرد یا قهوه ای رنگ آمیزی کنید تا انرژی عنصر خاک را به فضا اضافه کنید.

ادامه دارد...

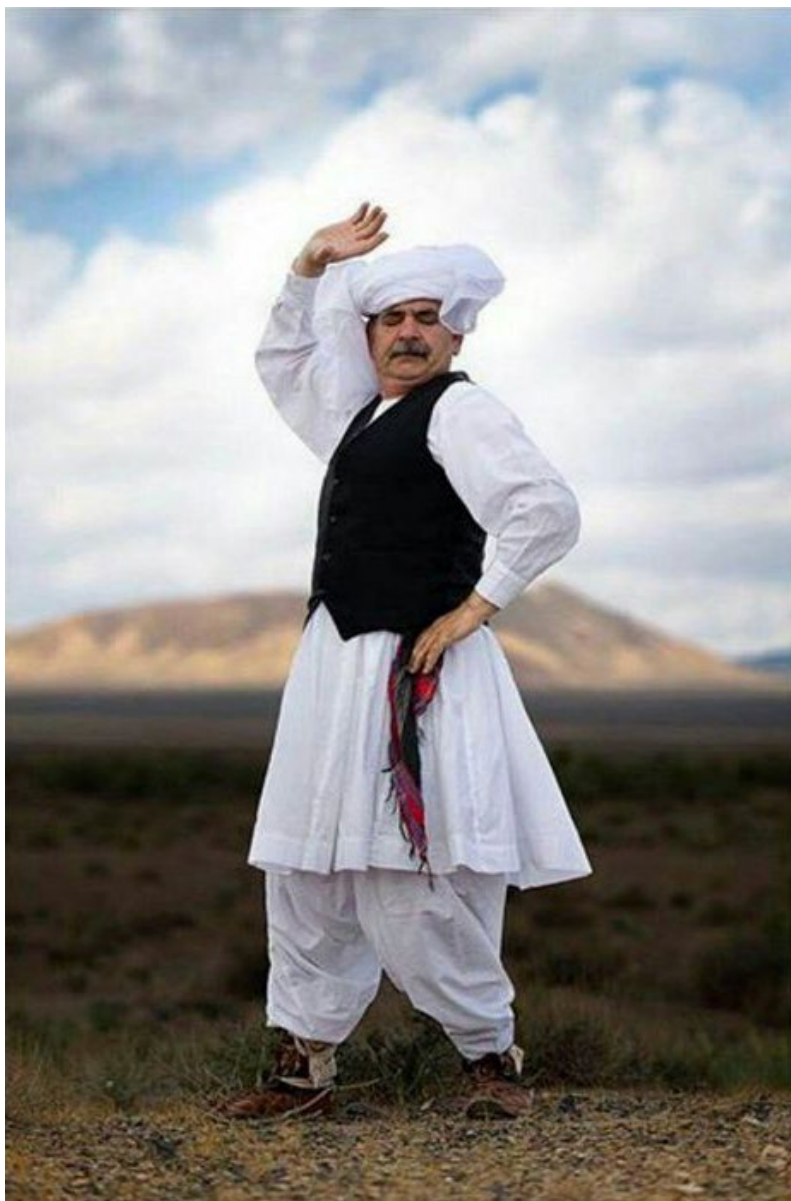
Design: WWW.maryam.taheri.ir

اجرای نقشه فرش : مریم طاهری

اجرا ظروف سفالی : لاله ثریا

مطالب رقص آئینی برگرفته از سایت هنری و فرهنگی "خانه‌دا" و مقالاتی از کتاب "بازتاب حرکات آئینی تربت"

معرفی رقص آئینی تربت جام و موتیف های فرش بلوچ

در سفری از شمال به جنوب خراسان رضوی تنوع نژادی و گوناگونی گویش مردمان آن نواحی را به روشنی می بینیم. از جمله ویژگیهای فرهنگی مردم خراسان رضوی، علاقه به موسیقی بومی است که در جشنها و مراسم اجرا می شود. با پراکندگی طوایف در استان خراسان رضوی، شیوه های اجرای موسیقی نیز متنوع است. موسیقی کردها ی شمال خراسان رضوی، ترکمنها، بلوچها و شرق خراسان رضوی هر یک به تنهایی حائز اهمیت است. به طور کلی آلات موسیقی خراسان رضوی عبارتند از: دوتار، سرنا، دهل، دپ، قشمه، کمانچه ونی. بلوچها نیز در نواختن ساز قیچک از مهارت خاصی برخوردارند.

سرزمین تربت جام یکی از مهم ترین مناطقی است که در آن موسیقی مقامی میان مردم از رواج چشمگیری برخوردار است و هنرمندان بنامی را در این زمینه به دنیای هنر معرفی نموده است. موسیقی تربت جام در گذشته بیش از ۳۰۰ مقام داشته که امروزه بالغ بر ۵۰ مقام از آن همه باقی مانده است.

مقام های الله مدد، کبک زری و نوایی از آن جمله اند در نواختن این موسیقی از سازهایی مانند: دوتار، دایره و... استفاده می شود. همچنین از میان رقص های آئینی معروف در تربت جام می توان به **"رقص اپر"** و مراسم تمنای باران اشاره نمود. موسیقی بخشی های خراسان مجموعه ای از شعر، ادبیات، عرفان و اخلاق را دربر می گیرد. بخشی لقبی است که به برخی از نوازندگان دوتار در شمال خراسان و ترکمن صحرا داده می شود. بخشی ها نوازندگان دوتار، آوازخوان، داستان گو، سراینده و سازنده ساز دوتار هستند.

این آیین در سال ۲۰۱۰ به ثبت میراث فرهنگی و معنوی یونسکو رسید.

محمد فاروق کیانی پور معروف به فاروق کیانی متولد ۱۳۳۰ - تربت جام و معلم بازنشسته آموزش و پرورش مشهورترین رقصنده محلی و آئینی در شرق ایران است.

آقای کیانی فعالیت خود را از ۱۴ سالگی آغاز کرده. نماهنگ «نوایی نوایی» که بارها از تلویزیون پخش شد. و رویا نونهالی هم در آن ایفای نقش کرده یکی از کارهای زیبای اوست. دیگر کار او نمایش شیخ صنعان است که با روزی سه ساعت کار روی صحنه و به مدت ۶۰ روز در تالار وحدت یکی از زیباترین اجراهاست.

در نمایش "رقص آفر" که از آفرینش می‌آید تمام مراحل واقعی آیین کشاورزی را روی صحنه اجرا می‌شود. از کاشت و داشت و برداشت گرفته تا مناجات و ستایش و نیایش خدا. یک آفر دیگری هم هست که مراحل بافت قالی از چیدن پشم گوسفندان تا فروش قالی بافته شده را اجرا می‌شود این تئاتر است. یک جور پانتومیم است.

در سال ۱۳۵۶ با گروه هنرهای آیینی ایران به کانادا رفتند، جایی که بین ۵۵ گروه منتخب از کشورهای شرکت کننده، مدال طلا و عنوان بهترین بازیگر هنرهای آیینی جهان را به او اعطا کرده بودند. در ۲۴ کشور اجرا داشته و ۴۰۰ تقدیر نامه و لوح افتخار و مدال طلا کسب کرده.

از استاد شجریان و سیما بینا که با او کنسرت مشترک داشته‌اند تا بهرام بضایی و نادر ابراهیمی و ناصر تقوایی و شهرام ناظری و داود رشیدی و ... که همه دوشادوش این رقصنده آئینی بوده‌اند.

محمد فاروق كيانى پور

برنده مدال طلای جشنواره مرد و دنیای او در مونترال کانادا ۱۳۵۶
برنده مدال طلای و رتبه نخست سی و سومین جشنواره لفکادای
یونان در سال ۱۳۷۵

دارنده رتبه درجه یک هنری در رشته هنرهای نمایشی
دارنده رتبه استادی ممتاز در شانزدهمین جشنواره تئاتر فجر
برگزیده هنری در رشته آیین های محلی ایران زمین به همراه بزرگانی
چون سعدی افشار، مرتضی احمدی، مجید محسنی، عاشیق رسول
بازیگر نقش اول نمایش شیخ صنعان با ۶۰ اجرا در تالار وحدت

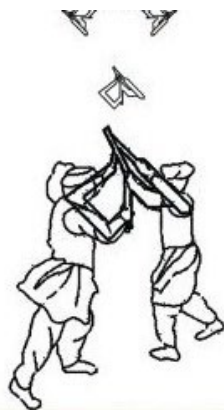
در کودکی همیشه رقص برگها در میان باد او را به وجد میآورد
وقتی امواج بر بستر دریا پایکوبی میکردند او با آن ها میرقصید ...
او بدینگونه ستایش خدا را یاد گرفت....
شبی در قلبش آتشی افروختند و راز سماع را آموختند...
او راه طریقت و رسیدن به حقیقت را در میان حرکات فراگرفت...
آرام آرام در تربت جام شهر زادگاهش شهره گشت و آوازاه حرکات
موزونش از زادگاه فرا تر رفت .

در جشنواره های متعددی که بمناسبنهای مختلف در ایران بر گزار
شد مورد تحسین و ستایش قرار گرفتو وقتی اولین بار پا به
آنسوی آب ها نهاد با دیدن هنرش در میان صدها هنرمند جهانی او
جایزه ها کسب کرد و افتخارات متعدد برای سرزمینش به ارمغان آورد
بسیاری از کشورهای آمریکائی و اروپائی دعوتش کردند تا هنرش را
بیاموزند.

دانشگاه های بزرگ جهان بمناسبتهای مختلف دعوتش کردند تا عرفان
شرق را در سماع بی نظیرش به دوستان اران عرفان عرضه کنندماه
های بسیاری از عمرش را در خارج از ایران گذراند چون در وطنش
هنر او سال ها بود که ممنوع بود.

آرام آرام جامعه دریافت اکنون که فضاها مجازی و رسانه های غربی
جوانان را بسوی پرتگاههای بسیار می کشانند راهی بجز ارزش نهادن
به موسیقی و هنر های عرفانی نیست . پس دعوتش نمودند تا در تالار
وحدت بمدت ۶۰ شب شیخ صنعان را فقط با سماع نمایش دهد که
بیننده های مشتاق استقبال بی نظیری کردند و برای ساعاتی پای به
عالم معنا به همراهش گذاشتند.

The Reflection of Rhythmic Movement
on The Design The Region
of Torbat_e_jam

هویتی خود را به هنری ناب و پدیده های بی همتا تبدیل می کند که از تاثیر زمان و کهنگی به دور است و هیچگاه کاربرد مادی و معنوی خود را از دست نمی دهد.

این موضوع به صراحت نشان می دهد که تمامی هنرها، فرهنگ و آیین ها متأثر از یکدیگر و بر پایه عوامل و شرایط اجتماعی شکل گرفته است و از آنجا که روزگاری محور زندگی تمامی این قبایل بر پایه کشاورزی و دامپروری بوده است، به منظور سلطه بر طبیعت و محیط اطراف خود حرکاتی انجام می دادند که به مرور زمان به آیین تبدیل شده است.

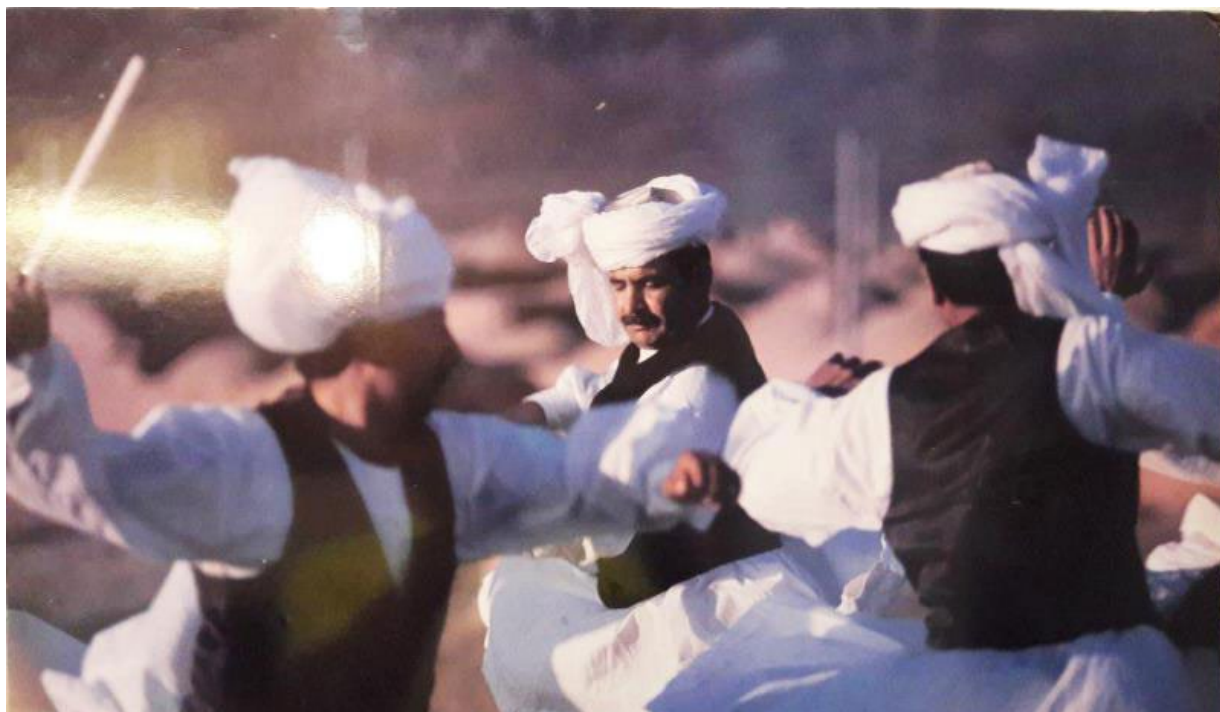
آنها با انجام این آیین ها نشان می دادند که تنها قصدشان خوش گذرانی نیست، بلکه می خواستند به این طریق از خداوند و طبیعت چیزهای مفید بیاموزند، یا چیزهایی به خود تلقین کنند و به وسیله این حرکات، طبیعت را تشویق کنند و به زمین دستور دهند محصول خوبی به بار آورد.

رقص های آیینی مناطق مختلف ایران در اغلب موارد به نمایش ابتدایی ترین نیازهای بشری و بیان ناب ترین احساسات فردی و گروهی می پردازد و ساده ترین و عمیق ترین نوع ارتباط ابتدایی انسان با طبیعت و خالق هستی را با جلوه های خاص به نمایش می گذارد. از این میان می توان اقوام خطه خراسان به ویژه منطقه تربت جام که یکی از مناطق بسیار مهم و پراهمیت از لحاظ فرهنگ موسیقایی و بازی های آیینی در ایران است اشاره کرد.

علاوه بر دیدگاه فلسفی به آیین ها و سنت ها می توان به هنر خاص و ویژه بافت قالی و قالیچه در این منطقه اشاره کرد؛ قالیچه هایی که با اصول ساده و ابتدایی، با رنگها و مواد طبیعی بافته شده و دارای ویژگی های بومی، منطقه ای، اجتماعی و تاریخی است. بافنده غنی ترین احساسات و اندوخته های ذهنی و

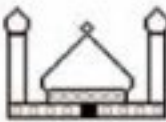

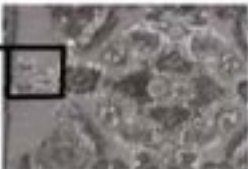

موضوع مورد توجه، ریشه یابی حرکات و بازی های آیینی تربت جام، آفر (کشاورزی، قالیبافی) بر اساس مفاهیم موجود در آیین های این منطقه و بازتاب این حرکات در بخشی از نقوش قالیچه های منطقه است. این نقش ها، بیانگر پیوند عمیقی است که در ذهن سازندگان آن، به نحو زیبا و هنرمندانه ای، بین هنر و زندگی اجتماعی برقرار شده است، به گونه ای که شاید خود بافندگان نیز متوجه این پیوند نبوده و به صورت ناخودآگاه احساسات و حرکات خود را به قالیچه ها منتقل کرده اند.

حال این سوال مطرح می شود: آیا نقوش قالی های منطقه، به لحاظ فرم و شکل، با بازی های آیینی ارتباط دارد؟ و اگر چنین است این رابطه فرمی، بیانگر پیوند مفهومی آنهاست؟ و یا این ارتباط صرفا تاثیر پذیری ظاهری است که به همخوانی و هماهنگی منجر شده است؟

با توجه به نتایج نقوش بدست آمده از حرکات و نقوش مستخرج از آنها می توان به فرش منطقه پی برد و آنها را به سه گروه از فرم های گویای حرکات نیایشی، فرم های برگرفته از کار و تلاش و فرم های برگرفته از زیستگاه و طبیعت طبقه بندی کرد که بر اساس نحوه دستها و پاها ارایه شده اند که نمود آن را می توان به صورت نقوش در میان فرش ها دید. در این هنر، هنرمندان شیوه های معیشتی خود، مانند زراعت، دامپروری

و حتی حرکات مربوط به قالیبافی را با حرکات به تماشاگر نشان می دهند و به صورت ناخود آگاه این نقوش را در قالیچه های خود به تصویر می کشند. این نکته حایز اهمیت است که عنصر اصلی و واگیره در نقش های بلوچ اکثرا مثلث است و اینگونه استنباط می شود که عشایر بلوچ در کوچ هایشان نوعی حالت تعقیب و گریز داشته اند که این روحیه، هماهنگی و همسویی نزدیکی با ویژگی های بصری مثلث دارد که به نوعی حالت تعرض به بیرون دارد بر همین اساس اغلب نقوش بدست آمده از حرکات آیینی، شکل هندسی و مثلث گونه دارد و به نوعی هماهنگ با نقوش هندسی قالیچه ها است. همانطور که گفته شد هر دو این آیین ها از چند گروه فرم، شکل یافته است .

تصویر	فرم استخراج شده	عنصر تکرار شونده	طرح فرش	تصویر طرح مورد نظر در فرش و شباهت آن با نقش مورد نظر در فرش	از کتب بندی عنصر تکرار شونده و شباهت آن با نقش مورد نظر در فرش
1. خرمن گویی	1	1			
2. ترویج	2	2			

تصویر	طرح استخراج شده	عناصر تکرار شونده	طرح فرش	تصویر طرح مورد نظر در فرش و شباهت آن با نقش مورد نظر	نوع بندی عناصر تکرار شونده
 <p>۱. سماع راست ۲. تزیین</p>	 <p>۱ ۲</p>	 <p>۱ ۲</p>			 <p>۱ ۲</p>

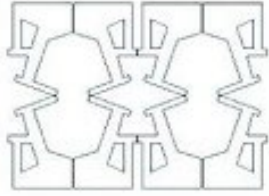
گروه اول حاوی فرم هایی است که کار و تلاش و فعالیت را در بر دارد. در این گروه معمولا فرم هایی بسیار پویا از حرکت توامان دست و پا شکل می گیرد که نشان دهنده تمرکز شدید بر کار، فارغ از سایر امور است و حرکت و ریتمی قوی به چشم می خورد. ویژگی اکثر نقوش و ترکیبات در این گروه تداعی حرکتی آهسته و پیوسته در فرش است. خود این نقوش یا ترکیباتشان به صورت ردیفی و تکرار شونده در گوشه ای از متن و یا در حواشی قالی به کار گرفته شده و مانند حرکاتی که بر آنها تاثیر داشته است، جوهر کار و فعالیت یعنی تداوم، ریتم و تمرکز را بیان می کند.

گروه دوم فرم هایی است که در بردارنده حرکت رو به بالای دستها است، فرم کلی در حرکات این گروه حالت دعا، راز و نیاز و نیایش است، اگر چه برخی از آنها مراحل از کار است. پاها در این گروه یا ایستا است و یا نقش مهمی در انتقال فرم ایفا نمی کند. ژست کلی، حالت نیاز و تواضع و رهایی است، دستهای رو به بالا، فرم اصلی حرکت در این دسته است و اظهار عجز و نیاز و یا انتظار و طلب خیر یا پاداش معنوی را بازگو می کند. نقوش برخاسته از حرکات آیینی در این گروه همانند فرم و مفهوم خود این حرکات بیانگر امور معنوی، محوریت، آرامش، مذهب و اصالت است.

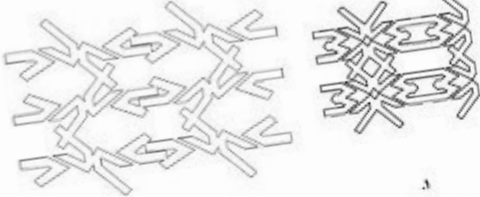

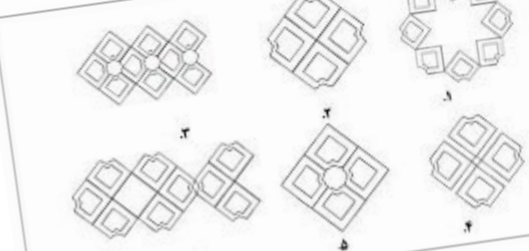
تصویر	طرح استخراج شده	عنصر تکرار شونده	طرح فرش	تصویر طرح مورد نظر در فرش و شباهت آن با نقش مورد نظر در فرش	ترکیب بندی عنصر تکرار شونده و شباهت آن با نقش مورد نظر در فرش
۱. چین پشم گوسفند			۱.	۱. نقش چترک-امسینه زانلی	۱.
			۲.	۲. نقش درچنگ (نقشه ای برای تکه پرندگان)	۲.

گروه سوم، فرم هایی است که بین دو گروه قبلی جا می گردد، یعنی نه پویایی حرکت و کار در گروه یک را داراست و نه آرامش و معنویت گروه دوم، بلکه به گونه های واجد خصایص هر دو گروه است. فرم های این گروه از حرکت، از ناهمسانی و غیر موازی بودن دستها حاصل می شود و در عین بیان فعالیت، برگرفته از طبیعت و عوامل زیستی است.

تصویر	طرح استخراج شده	عنصر تکرار شونده	طرح فرش	تصویر طرح مورد نظر در فرش و شباهت آن با نقش مورد نظر در فرش	ترکیب بندی عنصر تکرار شونده و شباهت آن با نقش مورد نظر در فرش
۱. رویش گندم			۱.	۱ و ۲.	۱ و ۲.
			۲.	۳.	۳.

تصویر	طرح استخراج شده	عنصر تکرار شونده	ترکیب بندی عنصر تکرار شونده و کاربرد آن در نقوش فرش
 <p>۱. مرحله پنجم تک و پاتک</p>	 <p>۱</p>	 <p>۱</p>	 <p>۱</p>
 <p>۲. مرحله پنجم تک و پاتک</p>	 <p>۱</p>	 <p>۱</p>	 <p>۱</p>

نویسنده و محقق:
خانم مهشید اسلامی فریمان

تصویر	طرح استخراج شده	عنصر تکرار شونده	ترکیب بندی عنصر تکرار شونده و کاربرد آن در نقوش فرش
 <p>۱. روش گندم</p>	 <p>۱</p>	 <p>۱</p>	 <p>۱</p>
 <p>۲. روش گندم</p>	 <p>۲</p>	 <p>۲</p>	 <p>۲</p>

"آرتیرانی" هنرِ نفیس ایرانی

Artirani
PAINTING BATIK
artiranigroup

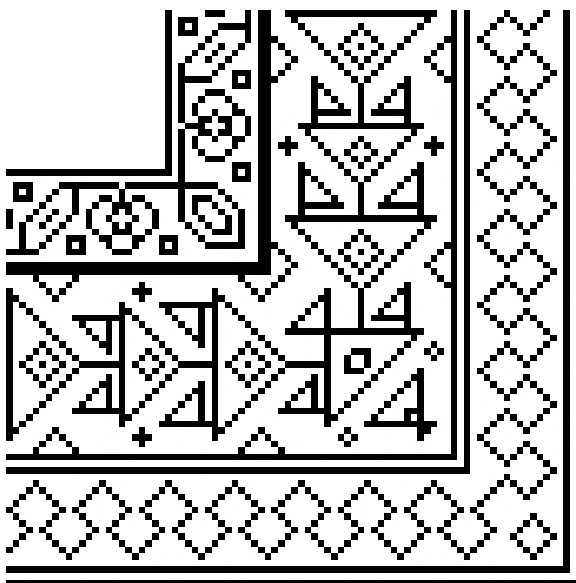
Persian Handmade

WWW.ARTIRANI.COM

- شال و روسری ابریشمی نقاشی شده با دست
(باتیک)

واگیره یک چهارم هندسی

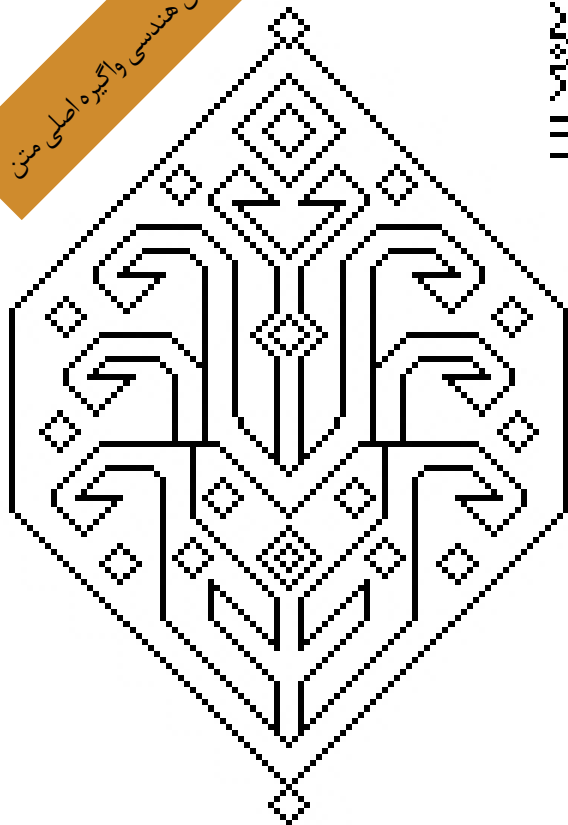

لور، حاشیه کوچک اول، حاشیه کوچک دوم و حاشیه کوچک سوم

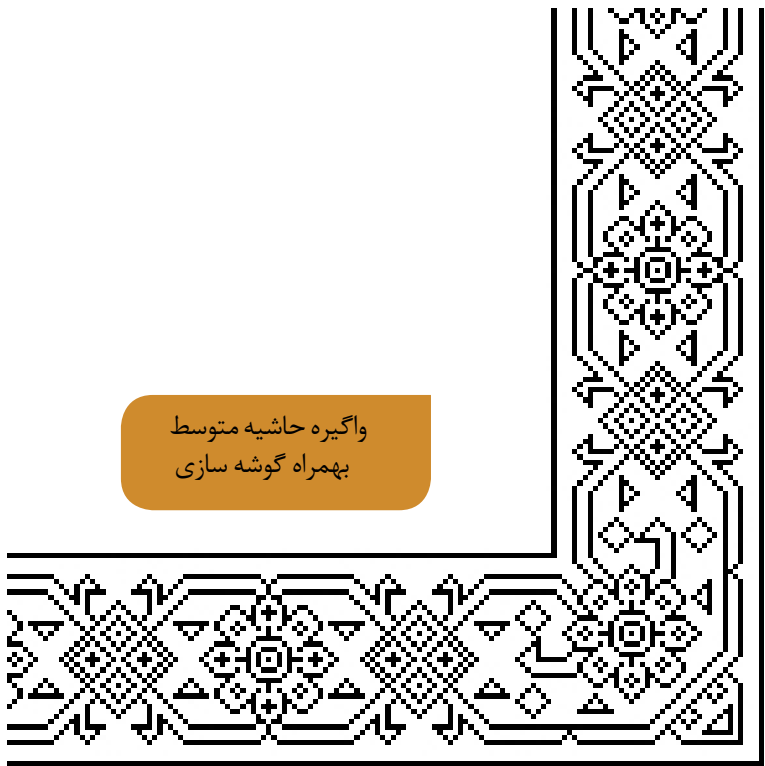
آموزش طراحی فرش

تا جایی که امکان دارد کلاسهای دوره های آموزش اولیه طراحی را در اینجا برای علاقمندان شروع نموده ام . امید است با کمی تمرین بتوانید شروع به طراحی نمائید. در این آموزش چگونگی رسم یک واگیره هندسی نقش بلوچ را به نمایش می گذاریم . واگیره ای که بوسیله آن می توان از یک قالیچه تا اندازه ۱۲ متری یک فرش را با طرح سرهم سوار تکرار انجام داد.

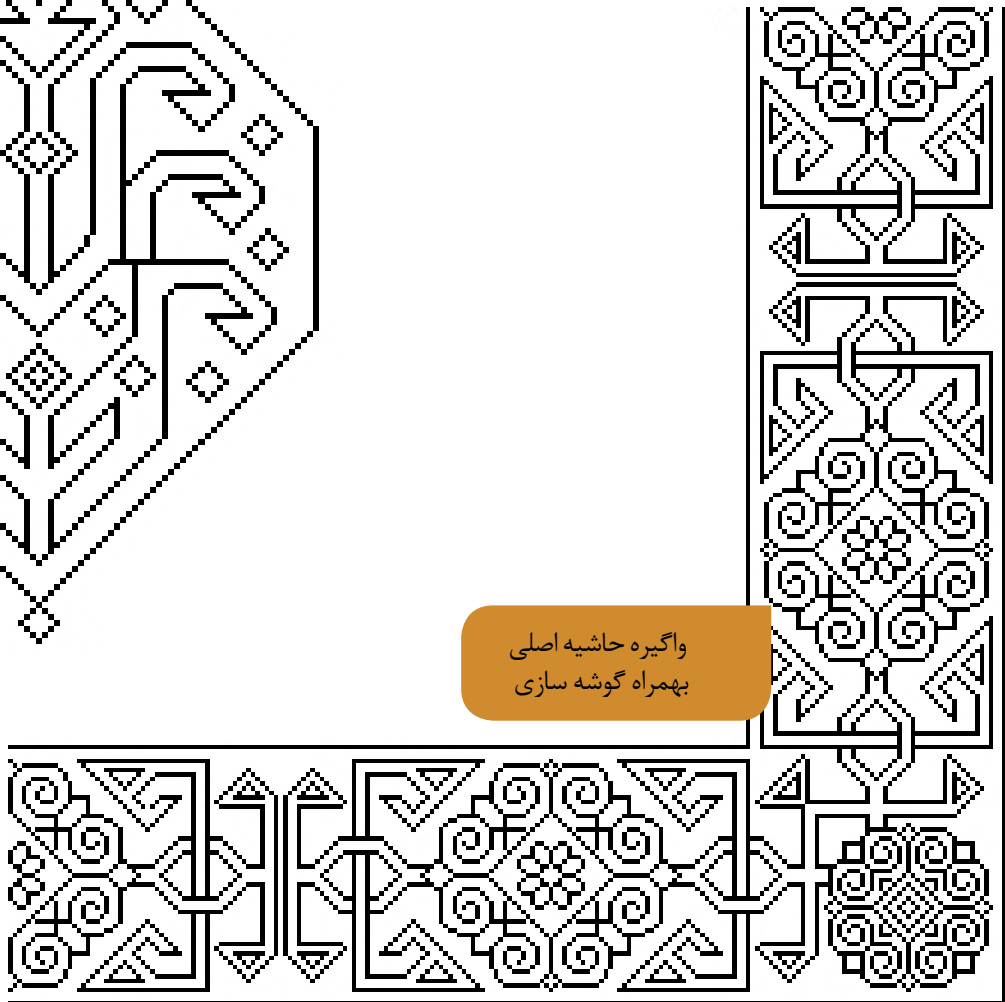
نقش هندسی واگیره اصلی متن

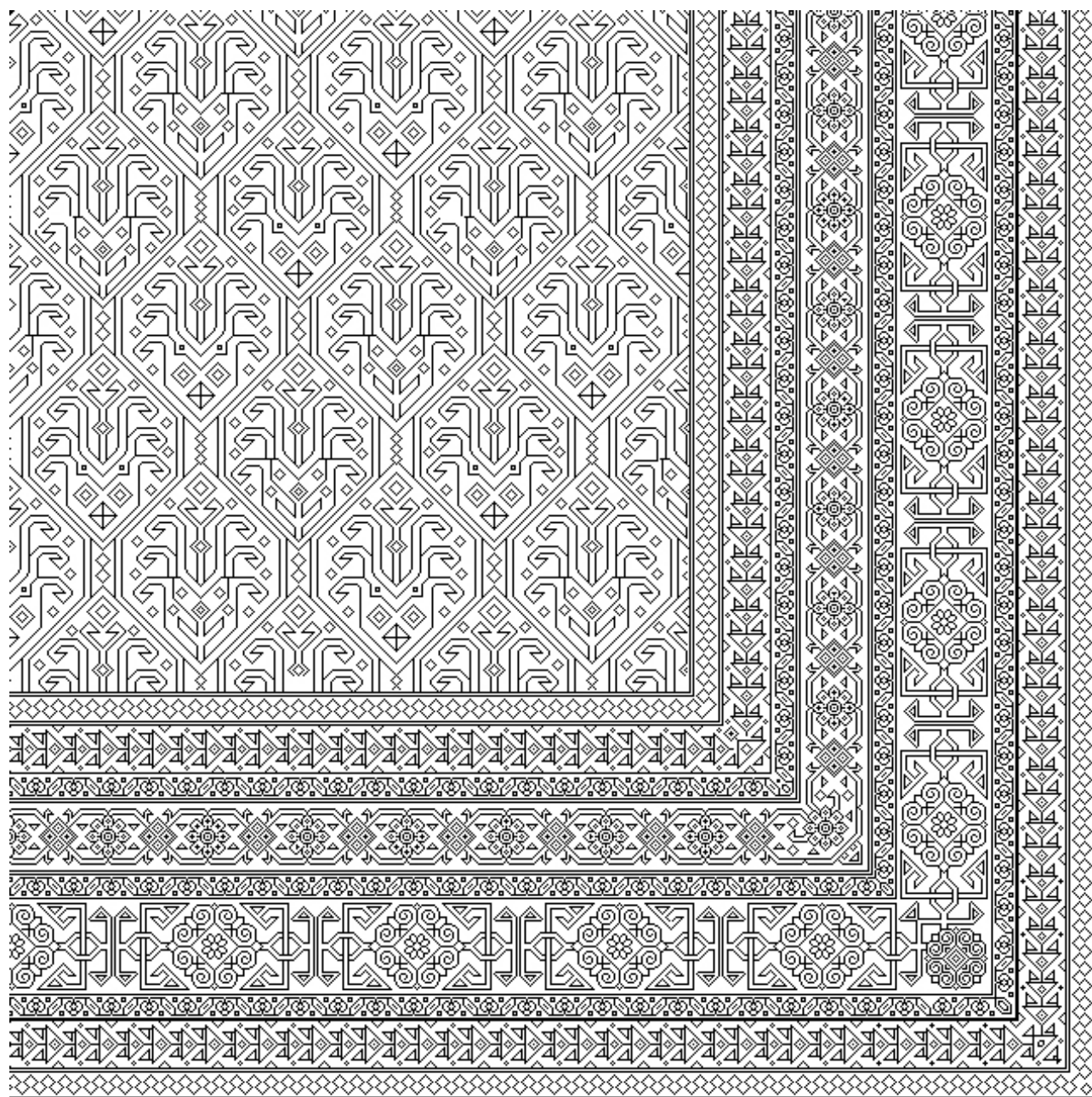

واگیره حاشیه متوسط
بهمراه گوشه سازی

واگیره حاشیه اصلی
بهمراه گوشه سازی

یک چهارم واگیره هندسی طرح بلوچ

طرح کامل هندسی بلوچ - طراح مریم طاهری

- شال و روسری ابریشمی نقاشی شده با دست (باتیک)
- کراوات های نقاشی شده
- مانتو های باتیک

Artirani

گرد آوری: مریم طاهری
منبع: سایت کارپتور

طرح، نقش و رنگبندی قالی بلوچ خراسان

نویسندگان

عبدالله احراری / محقق فرش و مدرس دانشگاه آزاد اسلامی بیرجند
امین الدین حاجی / عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی بیرجند
رؤیا نظامی / دانشجوی کارشناسی فرش دانشگاه آزاد اسلامی بیرجند

مهمترین گروه های طرح های قالی بلوچ عبارتند از:

۱- محرابی

محرابی یکی از فراگیرترین طرحهای قالی بلوچ خراسان به شمار می آید. این طرح یادآور محراب می باشد یعنی همان مکانی که درمساجد ویژه نماز گذاردن امام جماعت می باشد. گر چه بافت این طرح نزد اکثر قبایل مشهور به بلوچ خراسان رایج می باشد اما مرغوبترین قالیچه های محرابی یقیناً در حوزه خواف بافته می شود.

سجاده های بلوچی خراسان تقریباً در سراسر جهان شناخته شده اند زیرا اولاً دارای رنگبندی خاص و انحصاری بلوچ خراسان می باشند ثانیاً محراب بدون استثناء حالت نمکدان دارد که فاقد ستونها و سرستونهای رایج در سایرقالیهای محرابی است ثالثاً درطرفین محراب جایگاه گذاشتن دو دست در هنگام رفتن به سجده مشخص می باشدکه معمولاً در مورد قالیچه های منسوب به بلوچهای اصیل به نقشمایه پنجه مشخص شده است رابعاً صرف نظر از تعداد بسیار کمی از سجاده های ایل بهلولی که ممکن است دارای برخی نقشمایه های حیوانی بویژه پرندگان باشد در هیچ نوعی از سایر سجاده های بلوچ خراسان نقوش حیوانی دیده نمی شود استفاده از نقوش نباتی و هندسی فوق العاده ساده است خامساً میان کار طرح سجاده ای بلوچ از یکی از نقشمایه های درختی، بوته، خشت (قاب) و سایر اشکال هندسی تزئین یافته است.

سجاده های بافت ایل تیموری در منطقه تربت جام معمولاً دارای زمینه آبی و محرابیهای بافت اطراف تربت حیدریه و خواف دارای زمینه کرم یا شتری است.

درخت زندگی یکی از رایج ترین نقشمایه هایی است که فضای اصلی میانکار را تزئین می کند. هنگامی که از نقوش درختی یا سایرنقوش دارای تقارن عمودی به منظور

تزئین میانکار طرح محرابی استفاده می شود حالت کلی این طرح فرمی صلیب گونه می گیرد که این نکته بسیاری از نویسندگان خارجی را به اشتباه انداخته است بلحاظ اهمیتی که این طرح نزد مردم بلوچ خراسان و بافندگان آنها داشته و دارد.

۲- طرح قابی

قالی های بلوچی خراسان با طرح قابی نیز همچون سایر طرحها و نقوش این اقوام دارای ویژگیهای و خصوصیات انحصاری می باشند که می توان براحتی آنها از سایر طرحهای قابی که توسط دیگر بافندگان بویژه سایر عشایر ایران می بافند تشخیص و تمیز داد زیرا طرحهای قابی بلوچ علاوه بر دارا بودن رنگبندی خاص اولاً فرم کلی آنها بصورت لوزی، شش ضلعی و هشت ضلعی است. ثانیاً این قابها در برخی موارد در کنار یکدیگر ولی در اکثر موارد بصورت مورب و قطری چیده می شوند. ثالثاً برخی از طرح های قابی بلوچ خراسان بصورت يك تا هشت خشت در يك ردیف عمودی قرار می گیرند که البته هر مقدار این خشت ها مشابه یکدیگر (از نظر رعایت اندازه و...) باشند قیمت دستبافته نیز بیشتر خواهد بود.

تیره های مختلف تیموری این طرح را با کیفیت بهتری بافته اند اگر چه این طرح توسط عربهای فردوس، بلوچهای اطراف بجنستان (جمهوری) و سایر اقوامی که در بخش یافته های اسنادی ذکر گردید این طرح را می بافند نقشمایه مورد استفاده در قابها ممکن است دو برگ تاکی متقابل به راس، اشکال هندسی، انواع گل و گیاه، ماه و نیم ماه، مددخانی، حیات اشتر و... باشد.

بعد از قالیه های محرابی بیشترین فراوانی به نسبت سایر طرحها برای قالی های با طرح قابی مشاهده شده است.

۳- طرح ترنجدار

طرحهای ترنجی بلوچ دارای تزئینات مرغی یا بقول دکتر حصوری قلاب گونه است. در بسیاری از طرحهای ترنجی بلوچ خراسان لچک نیز در جایگاه خود قرار گرفته که غالباً ربع یکی از مدالیونهای مرکزی فرش می باشد. برخی از طرحهای قابی بلوچ که حالت خشت گونه دارند می توان در ردیف طرحهای ترنجی این اقوام نیز به حساب آورد. اینگونه از طرحهای قابی بلوچ خراسان انحصاری نیز دیده می شوند که عمدتاً توسط بلوچهای ساکن اطراف نیشابور بافته می شوند بخشی از آنها دارای خشت های هماهنگ و یکنواخت و تعدادی نیز از هماهنگی و یکنواختی خاص برخوردار نمی باشند که بنظر میرسد توسط بافندگان مبتدی بلوچ بافته شده باشد. برای تزئینات داخل ترنج عمدتاً از اشکال هندسی متشابه، نقشمایه های نباتی و... استفاده می شود. از نظر فراوانی اینگونه طرحها در میان قالی بلوچ خراسان بعد از طرحهای محرابی و قابی قرار می گیرد.

۴- طرح مرغی

در قالی بلوچ پیوند عجیبی بین نگاره های مرغی و گیاهی بویژه هر کجا که قالی بلوچ خراسان دارای درخت زندگی است به چشم می خورد آنجا که بافنده بلوچ با استفاده از نگاره ها و نقشمایه های مرغی يك تا چند ترنج را می سازد نماد باران بودن این نقشمایه بیشتر آشکار می گردد. خروس در نزد اقوام بلوچ بالاخص اقوام بهلولی و عرب از جایگاه ویژه ای برخوردار است. به طور کلی طرح های مرغی بلوچ را میتوان به سه گروه طرح های دارای نقشمایه های منفرد مرغی ساده، طرح های دارای نقشمایه مرغ با پرندگان کاملاً واقعی و طرح هایی که صرفاً دارای تزیینات کله مرغی هستند تقسیم بندی نمود که گروه سوم در طبقه بندی طرح های مرغی قرار نمی گیرند.

از جلوه های شکوهمند و در عین حال ویژگی بارز و منحصر به فرد قالی بلوچ خراسان بویژه در بین دستبافته ها و قالیهای ایل بهلولی خراسان و ایلات بلوچی که در اطراف بجستان به قالیبافی مشغول می باشند طرح مرغی است که به صورتهای مختلفی همچون نگاره های مرغی انتزاعی و تجرید یافته یا مرغان واقعی همچون طاووس، مرغابی، مرغ، خروس به تعداد يك، دو و پرجاذبه ترین حالت آن طرح چهار مرغ در اطراف "زیرکوه" قاینات بافته می شود.

قالیهای با طرح مرغی بلوچ نیز بلحاظ ویژگیها و خصوصیات که در رنگبندی و فرم بافت مرغها دارند برای تمامی پیشکسوتان و آگاهان فرش در جهان و حتی مقدار قابل توجهی از عوام شناخته شده اند. بسیاری از کتب و مقالاتی که در رابطه با فرش بلوچ یا فرشهای شرقی و ایرانی نوشته است تصویری از قالیچه های مرغی این اقوام را بعنوان سمبل و الگویی تولید قالی های بلوچی خراسان را با خود دارند. اگر چه در رنگبندی طرحهای مرغی مجموعاً از رنگهای روشن

تری استفاده می شود ولی خصوصیات کلی حاکم بر رنگبندی نقشه مرغی با دیگر طرحهای بلوچ جنوب خراسان تفاوتی ندارد. مرغ های بافته شده در قالی بلوچ دقیقاً همان مرغ هایی هستند که در قبایل بلوچ به پرورش آنها علاقه دارند.

۵-درختی

تورج ژوله در رابطه با طرح درختی بلوچ در کتاب ارزشمند "پژوهشی در فرش ایران" می نویسد: "نماد درخت در انواع هنر های ایرانی از جمله تصاویری است که تکرار و مداومت آن ذهن بسیاری را بر خود مشغول

داشته. در تمامی سفال ها و منسوجات، نقاشی ها و حتی حجاری ها ی تاریخ ایران، درخت چنان جایگاهی داشته که حالت تقدس و احترام آمیز آن حتی نزد هنرمندان شهرت فراوان دارد. زیبایی درخت های سرو منقوش بر دیوار نگاره های تخت جمشید از جمله قدیمی ترین آثاری است که بیان اهمیت و اعتبار این آفریده پروردگار در میان هنرمندان و شاهان هخامنشی است. اما بررسی زمان و نحوه انتقال تصویر درخت بر روی دست بافته های گره دار نیاز به بررسی بیشتری دارد. احتمالاً قدیمی ترین و شاید هم ناب ترین نوع منقوش درخت سرو بر روی فرش گره دار را میتوان بر روی گروهی از قالیچه های بلوچ خراسان مشاهده نمود که به قالیچه های سجاده ای بلوچ شهرت دارند. بررسی های دقیق تر نگارنده بر روی این گروه از قالیچه ها که از قدمت بیشتری برخوردارند و بافت آنها

به حداقل ممکن کاهش یافته، دقیقاً معرف درخت سرو بر روی این قالیچه هاست."

اما گروه دیگر که هم اکنون نیز به مقدار زیاد بافته و در بازار مشهد، همچنین تربت جام و حیدریه عرضه میگردد و با نام نقش "برگ تاجی" شهرت دارند احتمالاً دارای سوابق بیشتری نسبت به قالیچه های گروه اول هستند اگرچه قدیمی ترین نمونه های هر دو گروه بیش از ۵۰ الی ۱۷۰ سال از عمر آنها نمی گذرد، اما بی تردید احترام و تقدس هر دو درخت در شرق ایران به ویژه مرکز خراسان و بالاخص در محدوده خواف دارای سوابقی بیش از ۱۵۰۰ سال میباشد. هر چند بلوچ های خراسان در حال حاضر تنها بافندگان نقش درخت سرو و درخت تاج بر روی قالیچه های این منطقه هستند، اما احتمال آن میرود که سایر بافندگان این نواحی حتی قبل از مهاجرت تدریجی بلوچ ها به شرق ایران از این دو نقش استفاده نموده باشند.

به احتمال قریب به یقین تاریخ تقدس و احترام درخت سرو در بین ساکنان شرق ایران، از جمله نواحی مرکزی و شرق آن به تاریخ حضور زردشتیان در خراسان باز می گردد. ناحیه ای که امروز در خراسان به نام خواف شهرت دارد در زمان ماقبل حضور اعراب بزرگترین مرکز حضور زردشتیان در شرق ایران بوده است. اما در تاریخ زردشتیان خراسان ماجرای درخت سرو کشمیر از جایگاه والایی برخوردار است.

اگر چه اقوام بلوچ خراسان از درخت در طرحهاي محرابي استفاده مي نمايند ولي علاوه بر آن گروه قابل توجهي از اين قاليها با طرحها و نقوش درختي بافته مي شوند که ممکن است از گروه درختان بيد مجنون، تاكي، سرو و بالاخره ممکن است درخت حالت چلچراغي را داشته باشد که سياووش آزادي از آن ياد نموده است. ويژه گي بارز درختان بلوچ آن است که داراي تقارن طولي بوده و معمولاً با برخي استثناء درختان از ابتدا تا انتها داراي برگ بيد يا تاك بوده و پراکندگي برگها و ساقه هاي درخت در تمام طول ميانکار (ارتفاع درخت) يکسان و يکنواخت مي باشد مطلب جالبتر آنکه در تمامي طرحهائي که از درخت استفاده شده معمولاً حالت تک و انفرادي دارد و حتي يك مورد هم استثناء در مورد درختان بيد وجود ندارد و تنها درختان سرو بصورت قاب گونه در ميانکار حالت تکراري دارند. در طبيعت و محيط پيرامون زندگي اقوام بلوچ خراسان و حتي در مسير راههاي ارتباطي فيما بين شهرها و روستاهاي نوار مرزي شرق خراسان اين تک درختان و حتي روستاهائي که نام يکه درخت، يکه توت و... را باخود دارند فراوان ميتوان ديد.

۶- بوته

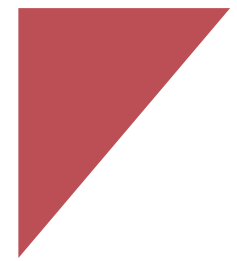
این طرح که از آن در ادبیات فرش تعبیر مختلفی همچون نماد سرشعله آتش مقدس زرتشت، سرشاخه های درخت سرو، زن سر به گریبان کرده و بالاخره نماد بوته گیاهی ارائه شده است، یکی از طرحها رایج قالی بلوچ خراسان بوده و می باشد. بدیهی است سه نوع بوته که در قالی بلوچ خراسان دیده شد که:

اولی منحصر به بلوچهای خواف و تربت حیدریه

دومی در منطقه سرخس که تا حدودی تحت تاثیر قالی کرد قرار گرفته است بافته می شود.

بوته نوع سوم نیز عمدتاً در قالیهای بلوچ خراسان ایل بهلولی دیده می شود.

۷- محرمات

برخی از نقشمایه های مشهور بلوچ بویژه برگ تاك، نگار مرغی، اشكال متشابه هندسی بویژه مثلث و لوزی، نگاره های نباتی، بوته در قالب طرح محرمات در دو حالت محرمات با نوار طولی، محرمات با نوار مورب بافته می شوند. اگرچه نوع نقشمایه ای که در این طرح در مناطق مختلف بلوچ خراسان بکار می رود متفاوت است، ولی تقریباً در تمامی حوزه بلوچ خراسان بافته می شود ولی مقدار تولید آن بصورت نسبی کم است.

۸- افشان

اگر چه جاذبه های طرحهای مرغی ، قابهای مورب و حتی میناخانی راندارد ولی یکی از نقشه های رایج بلوچ خراسان است که بالاخص بافندگان جان بیگی آنرا می بافند . نقشه افشان بلوچ خراسان ممکن است بصورت قابهایی باشد که حالت مربعی داشته و داخل آن با نقشه چشمه گل تزئین گردد. بلحاظ عدم استقبال بازار از طرحهای افشان بلوچ مجموعاً تولید و بافت این نقشه نیز کم است.

۹- طرح مکرر

طرح های مکرر از مشهورترین و رایج ترین طرح های اقوام هشت گانه بلوچ خراسان می باشند. اکثریت قریب به اتفاق پیشکسوتان فرش بلوچ خراسان با این عقیده دگتر دتریچ وگنر موافقت که طرح هایمکرر به لحاظ راحتی بافت به مرور زمان در تمامی مناطق بلوچ خراسان گسترش یافته و امروزه از نظر کمی بیشترین مقدار تولید را به خود اختصاص می دهند اگر چه طرح های مکرر از تنوع زیادی برخوردارند (بسیاری از طرح های قبای را می توان در ردیف طرح های مکرر به حساب آورد) ولی یکی از مشهور ترین طرح های مکرر بلوچ خراسان طرح کشمیری یا هراتی است.

۱۰- طرح حیوانی و تصویری

اگر چه بخشی عمده ای از بافندگان بلوچ خراسان بنا به اعتقادات فرهنگی و مذهبی خود علاقه ای به بافت طرحهای تصویری ندارند ولی بافندگانی که در جنوب خراسان اسکان دارند بویژه بافندگان ایل بهلولی و برخی از ایلات و عشایری که در منطقه قاسم آباد خواف اسکان دارند علاقمند به بافت طرحهای تصویری دارند همچنین عشایر عرب و بلوچی که در اطراف بیرجند و نهبندان زندگی می کنند در قالیهای خود نقوشی از دیو و... بر روی قالیهای خود می بافند. در حوزه تربت جام و تایباد تعدادی طرح های تصویری با نشانی از حضرت محمد (ص) بافته میشود . همچنین در طرح های حیوانی بلوچ حیواناتی همچون گوزن ، آهو ، اسب ، شتر و بچشم می خورد.

۶-نقشمایه های قالی بلوچ

یافته های تحقیق در این رابطه نشان دهنده فراوانی و کثرت نقش مایه هایی است که در قالی بلوچ خراسان بکاررفته است و با عنایت به اینکه در حوزه بلوچ خراسان اقوام متعددی زندگی می کنند و هر یک از این اقوام اعم از بلوچ ، تیموری، بهلولی ، ترك ، کرد و عرب مسیر بسیار طولانی را طی نموده اند تا در بخش های شرقی ، جنوبی و مرکزی خراسان مستقر شوند لذا طبیعی است که در دستبافته هایشان شاهد کثرت نقشمایه باشیم در این بخش از مقاله سعی میگردد صرفاً آن دسته از نقشمایه ها که اختصاص به قالی بلوچ خراسان داشته و دارد بیان گردد.

۱-نقشمایه بوته : یقیناً این نقشمایه یکی از فراگیرترین نقشمایه های قالی شرقی است و در هر منطقه ای بگونه ای تعبیر شده است. سرشعله های آتش مقدس زرتشتیان ، زنی که سر بگریبان کرده ، مهر ، بوته گیاهی که شکوفه ندارد و... از مهمترین تعبیری است که برای

بوته بکار رفته است . این نقشمایه درقالی بلوچ بویژه قالیهایی که در مناطق سرخس و قاینات تولید میگردد بصور مختلفی همچون تک بوته ، بوته جقه ، آشتی آشتی ، قهر و آشتی مورد استفاده قرار می گیرد.

۲-نقشمایه برگ بیدی یا برگ تاکی: این

نقشمایه بدفعات در طرحها و نقوش بلوچ خراسان دیده می شود همانطور که از نامش پیداست این نقشمایه از برگ درخت بید گرفته شده است درخت بید جایگاه ویژه ای در منطقه بلوچ خراسان داشته و از برگ آن نیز جهت بدست آوردن رنگ زرد استفاده می نمایند این موتیف یکی از موتیفهای انحصاری و اختصاصی بلوچ است که علاوه بر میانکار در حواشی فرش نیز بکار میرود برخی مواقع از تکرار این نقشمایه بصورتهای مختلف طرحهای متنوعی بافته شده است تصاویر طرحها و نقوش محرابی و درختی نشاندهنده انواع موتیفهای برگ بیدی بلوچ خراسان است . لازم به ذکر است

که در برخی از مناطق بلوچ خراسان و همچنین در برخی از کتب از این نقشمایه بعنوان برگ تاکی نیز نام برده شده است.

۳-دوگلی: این نقشمایه

بیشتر در دستبافته ها و قالیهایی منطقه کوه سرخ کاشمر، جان بیگی خواف به فرمهای مختلفی دیده می شود این نقشمایه بصورت يك واگیره تکرار گردیده و طرح زمینه قالی را بوجود می آورد برخی تصاویر طرحها و نقوش قابی جایگاه

این موتیف را در طرحها و نقوش بلوچ خراسان نشان میدهد.

۴- نقشمایه قلمدانی : همانطور که در شکل دیده میشود فرم کلی آن شبیه قلمدان است که اطراف آن با پرندگان استیلیزه شده تزئین یافته است از این نقشمایه درقالیههای قدیمی بیشتر استفاده شده و درقالیهای فعلی بلوچ خراسان بندرت دیده می شود.

۵- نقشمایه بازوبندی: این نقشمایه رایجتر میتوان در دستبافته های شهرستان نهبندان و عشایر کردی که تولید کننده فرش به سبک بلوچ می باشند ملاحظه نمود همچنین طایفه علی

میرزائی نیز از این نقشمایه استفاده می کنند اساس این نقشمایه مبتنی بر یک هشت ضلعی که در چهار گوش آن چهار مربع قرار گرفته و در داخل هر مربع یک مرغ استیلیزه شده دوسر دیده می شود.

۶- نقشمایه کشمیری یا ماهی درهم : همچون نقشمایه برگ تاکی یکی از موتیفهای رایج بلوچ خراسان است که تقریباً در تمامی مناطق و نزد اکثر اقوام بلوچ رایج است. بعضی از اقوام همچون تیموریهای سربزی به آن تغییرات ویژه ای داده اند . در اطراف باخرز بهلولیههای خوشابی این طرح را به فرم چهار ماهی در اطراف یک عرضی می بافند بعید بنظرمی رسد که صرف تقلید نمودن باعث فراگیر شدن این طرح شده باشد.

۷- نقشمایه حوضی : هرچاکه نشانی از ماهی ، مرغ و زندگی شرقی باشد یقیناً در آنجا اثری از حوض نیز خواهد بود این موتیف از موتیفهای اختصاصی بلوچهای عربی می باشد که در اطراف بجزستان و فردوس مشغول به تولید قالیچه های بلوچ عربی می باشند.

۸- **نقشمایه چهل چراغ:** یکی از زیباترین نقشمایه های بلوچ خراسان است. موقیف چهل چراغ درختی است که دارای انواع گل‌های تزئینی است و نزدیک ترین نقشمایه بلوچ به طرح‌های گردان است.

۹- **نقشمایه قابی:** نقشمایه ای به شکل يك خشت با اضلاع پلکانی یا کنگره دار که معمولاً در وسط آن چهار گوشه قرار می‌گیرد که در داخل این چهار گوشه يك نشان یا نقش مایه های دیگر دیده می‌شود و در چهار طرفش چهار چتر قرار می‌گیرد.

۱۰- **نقشمایه ماه و نیم ماه:** این موتیف درقالیچه های عرب فردوس دیده می‌شود.

۱۱- **نقشمایه پنجه:** یکی از دیگر از موتیف های که در طرحها و نقوش بلوچ خراسان بویژه در طرحهای محرابی در دو طرف محراب کار برد دارد نقشمایه پنجه است دت ریچ و گنردر مقاله قالیهای بلوچ و همسایگان آنها در رابطه با این نقشمایه می‌نویسد:

بلوچها همچنین از نقشمایه هایی که ریشه اسلامی دارد استفاده می‌کنند یکدست معمولاً بر روی دو لچک گوشه بالائی قالیچه های سجاده ای آخوندی می‌باشد که این دست در دنیای عرب مورد استفاده قرار می‌گیرد. آن دستان فاطمه است که بلوچها آنرا "پنجه" می‌خوانند.

۱۲- **ابروي عروس:** موتیفی است به شکل کمان یا خط شکسته کوتاه که معمولاً در حواشی نقوش بلوچ خراسان دیده میشود.

۱۳- **نقشمایه پای مرغ:** این موتیف عمدتاً درقالیچه های بلوچ مددخانی نهبندان کاربرد داشته و حالت ساده شده پنجه مرغ می‌باشد.

۱۴- **نقشمایه درختی:** بویژه در طرحهای محرابی و درختی قالیچه های بلوچی خواف، تربت حیدریه، تربت جام دیده می‌شود ارتفاع درخت متناسب با طول متن فرش بوده و شاخه های اطراف آن از پایین تا بالا یکنواخت و دارای برگ تاکی است.

۱۵- **نقشمایه چیات اشتر:** گل بزرگ هشت ضلعي که در وسط آن نقشمایه شش ضلعي قرار می‌گیرد به چهار قسمت تقسیم می‌گردد در هر بخش از نقشمایه شش ضلعي وسط يك و در بیرون آن سه پای مرغ دیده می‌شود این نقشمایه در دستبافته ها و قالیچه های عشایر بلوچ نهبندان، سربیشه و بیرجند زیاد بافته می‌شود.

۱۶- **نقشمایه دودنی:** این نقشمایه برگرفته از آویز اسپندی است که برای دفع چشم زخم در خانه ها و مغازه های منطقه آویز می‌گردد. از این موتیف نیز درقالیچه های بلوچ جنوب خراسان استفاده می‌شود.

۱۷- **نقشمایه قلاب:** این موتیف به شکل يك قلاب دوسر دیده می‌شود معمولاً در حواشی بکار میرود.

۱۸- **نقشمایه قوچك** : به شکل دوشاخ قوچ بوده و به فرمهای مختلفی درقالی بلوچ بافته میشود بنظر میرسد که اکثر اقوام بلوچ از این نقشمایه استفاده می کنند.

۱۹- **موتیف کجاوه** : به شکل خطی شکسته و متنظم که آرایشی شبیه موج دارد و در هر حرکت موج مثلث یا شکل دیگری در بالا یا پایین قرار می گیرد از این موتیف بیشتر در حواشی قالی بلوچ خراسان استفاده میشود.

۲۰- **نقشمایه گلدان** : درقالیهای بلوچ اطراف نهبندان و بیرجند دیده شد ویژه گی بارز این گلدها سادگی آنها می باشد.

۲۱- **نقشمایه های مهری** : گروهی از نقش مایه های هندسی که در اشکال مثلث ، مربع ، لوزی و سایر چند ضلعی ها بحالت ساده یا تو در تو قرار می گیرند . از این نقشمایه بویژه در قالیه های بلوچ اطراف سرخس و تایباد استفاده می گردد.

۲۲- **موتیف های حیوانی** : حیواناتی همچون آهو ، شتر ، گوزن بصورت خیلی ساده دیده می شوند البته نقشمایه حیوانی درقالیهای بلوچ پهلوی با جلوه و ظاهر خیلی پیشرفته تر و مطلوبتری بکار میرود.

۲۳- نقشمایه مرغی:

مرغ درقالی بلوچ به فرمهای مختلف (تک مرغ ، دومرغی و چهارمرغی) از جایگاه خاصی برخوردار است درقالیچه های بلوچ اطراف تربت حیدریه و ایل بهلولی قاینات و بیرجند نگاره های مرغی بیشتر دیده می شود. بن مایه مرغی بصورت طبیعی یا آبستره درقالی بلوچ دیده می شود.

۲۴- موتیف ستاره: بن نگاره ستاره درتعداد قابل توجهی از قالیه های بلوچ خراسان مشاهده می گردد ستارگان درآسمان بلوچ بسیار زیبا دیده میشوند و بافنده بلوچ این ستارگان را به دستبافته خود منتقل نموده است.

۱- ادواردز سیسیل . ۱۹۵۲ . قالی ایران . ترجمه مهین دخت صبا . انتشارات فرهنگسرای تهران : ۲۱۳

www.thecarpetplus.ir | thecarpetplus

پایان

CARPET PLUS

ماهنامه اینترنتی فرش دستباف

Iranian Visual carpet Magazine